

**" महाराष्ट्र नगरपरिषदा, नगरपंचायती व औद्योगिक नगरे राज्यसेवा परीक्षा - २०२३
करीताचा अभ्यासक्रम**

६. महाराष्ट्र नगरपरिषद करनिर्धारण व प्रशासकीय सेवा

प्रश्नपत्रिकांची संख्या:- दोन (पेपर -१ व पेपर - २ एकत्रित)

विषय		प्रश्न संख्या	गुण	दर्जा	माध्यम	कालावधी	प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप
पेपर - १	मराठी	१५	३०	बारावी	मराठी	७० मिनिटे	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
	इंग्रजी	१५	३०	बारावी	इंग्रजी		
	सामान्य ज्ञान	१५	३०	पदवी	मराठी व इंग्रजी		
	बौद्धिक चाचणी	१५	३०	पदवी	मराठी व इंग्रजी		
एकूण		६०	१२०				
पेपर - २	विषयांशी संबंधित घटक	४०	८०	पदवी	मराठी व इंग्रजी	५० मिनिटे	वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी
एकूण		४०	८०			१२०	
एकूण = पेपर १ + पेपर २		१००	२००			मिनिटे	

नकारात्मक गुणदान -

१)	प्रत्येक चुकीच्या उत्तराकरिता २५% किंवा १/४ एवढे गुण वजा / कमी करण्यात येतील.
२)	वरीलप्रमाणे कार्यपद्धतीचा अवलंब करताना एकूण अंतिम गुणांची बेरीज अपूर्णाकात आली तरीही ती अपूर्णाकातच राहिल व पुढील कार्यवाही त्याच्या आधारे करण्यात येईल.
३)	एखाद्या प्रश्नाचे उत्तर अनुत्तरित असेल तर, अशा प्रकरणी नकारात्मक गुणांची पध्दत लागू असणार नाही.

-: अभ्यासक्रम :-

संवर्गाचे नाव : महाराष्ट्र नगरपरिषद करनिर्धारण व प्रशासकीय सेवा	
पेपर - १	
अ. क्र	विषय
१.	मराठी: सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्यप्रचार यांचा अर्थ आणि उपयोग तसेच Marathi : सर्वसामान्य शब्दसंग्रह, वाक्यरचना, व्याकरण, म्हणी व वाक्यप्रचार

संवर्गाचे नाव : महाराष्ट्र नगरपरिषद करनिर्धारण व प्रशासकीय सेवा

पेपर - १

अ. क्र	विषय	
	उतान्यावरील प्रश्नांची उत्तरे	यांचा अर्थ आणि उपयोग तसेच उतान्यावरील प्रश्नांची उत्तरे
२.	इंग्रजी: Common Vocabulary, Sentence Structure, Grammar, letter and e-mail writing Use of Idioms and phrases & their meaning and comprehension of passage.	2 English: Common Vocabulary, Sentence Structure, Grammar, letter and e-mail writing Use of Idioms and phrases & their meaning and comprehension of passage.
३	सामान्य ज्ञान	General Studies
३.१	भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास	<ul style="list-style-type: none"> Indian History with special reference to Maharashtra
३.२	भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा भूगोल	<ul style="list-style-type: none"> Indian Geography with special reference to Maharashtra
३.३	भारतीय अर्थव्यवस्था विशेषतः महाराष्ट्र <ul style="list-style-type: none"> भारतीय आयात निर्यात राष्ट्रीय विकासात सरकारी, सहकारी ग्रामीण बँकांची भूमिका शासकीय अर्थव्यवस्था - अर्थसंकल्प लेखा, लेखापरीक्षण इत्यादी किंमती वाढण्याची/चलन वाढ कारणे व उपाय 	Indian Economy with special reference to Maharashtra <ul style="list-style-type: none"> Indian Imports – Exports Role of Nationalise/Commercial, Co-operative, Rural banks in Indian Economy national development Government Economy, Sources and application of funds - Budgets Accounts and Audit etc Inflation – reasons and measures
३.४	भारतीय राज्य व्यवस्था :- <ul style="list-style-type: none"> भारताच्या घटनेचा प्राथमिक अभ्यास, संसद व राज्य विधान मंडळ इ. राज्य व्यवस्थापन (प्रशासन) ग्रामीण व शहरी प्रशासन 	Indian Political System :- <ul style="list-style-type: none"> Indian Polity & Constitution Parliament, state assembly etc. State administration Rural and Urban administration
३.५	चालू घडामोडी- जागतिक व भारतासंबंधी	Current Affairs related to India and World,
३.६	पर्यावरण:- <ul style="list-style-type: none"> मानवी विकास व पर्यावरण, पर्यावरण पुरक विकास, नैसर्गिक साधनसंपत्तीचे संधारण विशेषतः वनसंधारण 	Environment:- <ul style="list-style-type: none"> Human development and environment, Environment friendly / Sustainable development Conservation of natural resources specially forest conservation Types of pollutions and

संवर्गाचे नाव : महाराष्ट्र नगरपरिषद करनिर्धारण व प्रशासकीय सेवा

पेपर - १

अ. क्र	विषय
	<ul style="list-style-type: none"> विविध प्रकारची प्रदुषणे व पर्यावरणीय आपत्ती पर्यावरण संवर्धनात कार्यरत असलेल्या राज्य / जागतिक /राष्ट्र / संस्था / पातळीवरील संघटना
४	<p>बुद्धीमापन चाचणी - उमेदवार किती लवकर व अचूकपणे विचार करू शकतो हे आजमावण्यासाठी प्रश्न</p> <p>अंकगणित - बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार, दशांश , अपूर्णांक व टक्केवारी, इ.</p>
	<p>environmental disasters</p> <ul style="list-style-type: none"> Institutions engaged in environmental conseversation at State, National and International Level <p>General Mental Ability : Questions will check how fast and accurate a candidate can think. Numerical Ability: Summation, Subtraction, Multiplication, Division, Decimals, Fractions, Percentage, etc.</p>

पेपर २

विषयाशी संबंधीत घटक (कर निर्धारण व प्रशासकीय सेवा परीक्षा अभ्यासक्रम)

	विषय	Topic
१	<p>महाराष्ट्राचा भूगोल-</p> <p>महाराष्ट्राचा रचनात्मक (Physical) भूगोल, मुख्य रचनात्मक (Physiographic) विभाग, हवामान , पर्जन्यमान व तापमान, पर्जन्यातील विभागवार बदल, प्रमुख नदी प्रणाली , पर्वत व डोंगर, राजकीय व महसुली विभाग, नैसर्गिक संपत्ती- वने व खनिजे, मानवी व सामाजिक भूगोल. शहरी समस्या भौगोलिक माहिती प्रणाली (GIS), जागतिक स्थिती प्रणाली (GPS)</p>	<p>Geography of Maharashtra-</p> <p>Physical geography of Maharashtra, main Physiographic divisions of Maharashtra, Climate, Rainfall and temperature, variation in divisional rainfall, rivers, mountains; Political divisions, Natural resources – Forest and minerals, Human and Social Geography, urban problems GIS, GPS</p>
२	<p>मानवी वसाहत</p> <p>ग्रामीण व नागरी वसाहत - स्थळ, जागा, प्रकार, आकार, अंतरे व त्यांची रचना</p> <p>ग्रामीण व नागरी वस्त्यांमधील समस्या</p>	<p>Human Settlements - Rural Urban Settlements - Site, Situation, type, size, spacing and morphology, Major problems of Rural and urban Settlements</p>

पेपर २

विषयाशी संबंधीत घटक (कर निर्धारण व प्रशासकीय सेवा परीक्षा अभ्यासक्रम)

	नागरीकरण - नागरीकरणाची प्रक्रिया, नागरी प्रभाव क्षेत्र, प्रादेशिक विकासातील असंतुलन	Urbanisation - Process of Urbanisation, sphere of urban influence, Regional imbalances
३	पर्यटन पर्यटनाचे प्रकार, सांस्कृतिक वारसा व जतन	Tourism - Types of Tourism, Cultural Heritage
४	महाराष्ट्राचा इतिहास- सामाजिक व आर्थिक जागृती (१८८५-१९४७), १८५७ च्या लढ्यातील महाराष्ट्राचे योगदान प्रमुख समाज सुधारक, महत्वाच्या नेत्यांचे काम / भूमिका महाराष्ट्रातील सामाजिक जागृतीतील वर्तमानपत्रे व शिक्षणाचा परिणाम/भूमिका, स्वातंत्र्यपूर्व काळातील इतर समकालीन चळवळी, राष्ट्रीय चळवळी मधील महाराष्ट्राचे योगदान, संयुक्त महाराष्ट्र लढा	History of Maharashtra : Social and Economic awareness (1885 - 1947), the role of the prominent leaders, Impact and role of the education and newspapers on the social awareness in pre-independence period of India; parallel movements in pre-independence period, National movements.
५	भारतीय राज्यघटना- घटनेची निर्मिती, घटनेच्या प्रस्तावने मागची भूमिका व तत्वे, सरनामा घटनेची महत्वाची कलमे, ठळक वैशिष्ट्ये, केंद्र व राज्य संबंध, मुलभूत हक्क व कर्तव्ये, राज्याच्या धोरणाची मार्गदर्शक तत्वे- नवे शैक्षणिक धोरण, राज्यपाल, मुख्यमंत्री व मंत्रीमंडळ - Role, अधिकार व कार्य, राज्य विधीमंडळ- विधानसभा, विधानपरिषद व त्यांचे सदस्य, अधिकार, कार्य व Role, विधी समित्या.	Indian Constitution Formation of Indian Constitution, The objectives and principles of preamble to the Constitution of India, Important articles of the Indian constitution / Salient features, relationship between the center and state, Secular state, fundamental rights and duties, Directive Principles of state policy- Education, Uniform civil code, Governor, Chief minister, cabinet - role, rights and functions, state assembly- legislative assembly, legislative council and their members, rights, functions and role, law committees.
६	राजकीय यंत्रणा (शासनाची रचना अधिकार व कार्य) केंद्र सरकार, केंद्रीय विधीमंडळ आणि राज्य सरकार व प्रशासन (महाराष्ट्राचा विशेष संदर्भ)	Indian political System- Indian political system (The Structure, Rights and Functions), The central and state legislature, state government and administration (With Special reference to - Maharashtra)
७	जिल्हा प्रशासन, ग्रामीण आणि नागरी स्थानिक शासन (विशेष महाराष्ट्र संदर्भ) स्थानिक शासनाची वैशिष्ट्ये,	District Administration, Rural and Urban Local Government (Maharashtra) Attributes of Local Government Urban Local Government and

पेपर २

विषयाशी संबंधीत घटक (कर निर्धारण व प्रशासकीय सेवा परीक्षा अभ्यासक्रम)

	नागरी स्थानिक शासन व प्रशासन नगरपंचायत, नगरपरिषद, महानगरपालिका आणि कटक मंडळ - रचना, अधिकार व कार्ये, मुख्याधिकारी कार्य व भूमिका ७४ वी घटनादुरुस्ती - प्रमुख वैशिष्ट्ये नागरी विकास व नागरी स्थानिक संस्था	administration Nagar panchayat, Municipal Council, Municipal Corporation and Cantonment Board – Composition, Powers and Functions, Chief Officer- Functions and Role 74th Constitutional amendment – Main Features Urban Development and Urban Local Bodies
८	निवडणूक प्रक्रिया निवडणूक प्रक्रियेची ठळक वैशिष्ट्ये प्रौढ मताधिकार निवडणूक यंत्रणा - निवडणूक आयोग व राज्य निवडणूक आयोग स्थानिक संस्थांच्या निवडणुका	The Electoral Process Main features of Electoral Process Adult Franchise Election Machinery – Election Commission of India, State Election Commissions Elections to Local Bodies
९	प्रशासनिक कायदा प्रशासनिक न्यायाधीकरणे, नैसर्गिक न्यायाची तत्त्वे, लोकसेवकांना संविधानिक संरक्षण	Administrative Law Administrative Tribunals, Principles of Natural Justice, Constitutional Protection to public Servants
१०	कामगार कल्याण समस्या व प्रश्न (सामाजिक स्थिती, मजुरी, आरोग्य आणि संघटीत व असंघटीत क्षेत्राशी संबंधित समस्या)	Labour Welfare Problems and issues (working conditions, wages, health and problems related to organized and unorganized sectors)
११	न्यायमंडळ- न्यायमंडळाची रचना, एकात्मिक न्यायमंडळ- कार्य, सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालयाची भूमिका व अधिकार, दुय्यम न्यायालये- लोकपाल, लोकायुक्त आणि लोक न्यायालय, सांविधानिक आदेशाचे रक्षण करणारे न्यायमंडळ, न्यायालयीन सक्रियता, जनहित याचिका.	Judicial System :Judicial system- Composition Integrated Judicial System- functions ; The Role and the rights/power of the Supreme court and the High court, Subordinate Courts, The Lokapal and Lokayukta, Lok Adalat, Judicial system for the protection of the constitutional orders, Judicial Activism, Public interest litigation.
१२	माहिती अधिकार अधिनियम-२००५	Right to Information Act 2005
१३	महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम -२०१५	The Maharashtra Right to Public Services Act, 2015
१४	भ्रष्टाचार प्रतिबंधक अधिनियम १९८८	The Prevention of Corruption Act, 1988
१५	संगणक व माहिती तंत्रज्ञान- आधुनिक समाजातील	Computer and Information Technology – The role of computer in modern Society,

पेपर २

विषयाशी संबंधीत घटक (कर निर्धारण व प्रशासकीय सेवा परीक्षा अभ्यासक्रम)

	संगणकाची भूमिका, जीवनातील वेगवेगळ्या क्षेत्रात संगणकाचा वापर, डाटा कम्युनिकेशन, नविन उद्योग म्हणून माहिती तंत्रज्ञानचा निरनिराळ्या सेवा सुविधांची माहिती मिळण्यासाठी होणारा उपयोग, भारतातील माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाची वाढ व त्याचा दर्जा, शासनाचे कार्यक्रम, जसे मिडीया लॅब एशिया, विद्या वाहिनी, ज्ञान वाहिनी, सामुहिक माहिती केंद्र इत्यादी,	Data communication Information technology as a new industry, use of information technology to get information about various services and facilities, The growth of the IT Industry and status in India, Government Programs i.e. Media Asia lab, Vidya vahini, Dnyan Vahini, Collective Information center etc.
१६	आर्थिक सुधारणा व कायदे -नवे आर्थिक धोरण पार्श्वभूमी, उदारीकरण, खाजगीकरण, जागतिकरण संकल्पना व त्याचा अर्थ आणि व्याप्ती, मर्यादा, केंद्र व राज्य स्तरावरील आर्थिक सुधारणा, GST विक्रीकर, VAT, इत्यादीशी संबंधीत कायदे / नियम.	Economic Reforms and Related Acts new economic reforms policy Background, concept of Liberalization, privatization and Globalization, meaning and Scope, limits; Economic reforms done by State and central government, WTO - Provisions and Reforms, It's expected impact on Indian Economy, difficulties and problems, Act/ Rules related to GST, Sales Tax, VAT and WTO.
१७	सार्वजनिक वित्त व्यवस्था महसुलाचे साधन, टॅक्स, नॉनटॅक्स, कर व करेतर महसूल भारतातील केंद्र व राज्यातील सार्वजनिक ऋण, केंद्र व राज्याची सार्वजनिक खर्च वाढ, सार्वजनिक खर्च सुधारणा आधारित अर्थसंकल्प, शुन्याधारित अर्थसंकल्प, अर्थसंकल्प व त्याचे प्रकार भारतातील करसुधारणा आढावा, राज्य पातळीवरील करसुधारणा कर व त्याचे प्रकार VAT सार्वजनिक ऋण वाढ, रचना आणि भार, राज्याची कर्जबाजारीपणाची समस्या, राजकोषीय तुट, संकल्पना, तुटीचे नियंत्रण, केंद्र, राज्य शासनाचे उपक्रम व रिझर्व्ह बँक, बँकिंग यंत्रणा व रचना भारतातील राजकोषीय सुधारणा, केंद्र व राज्यस्तरावरील आढावा.	Public Finance The source of Revenue, Tax, non-tax; public debt in the central and State; Increase in the Central and the State Public Expenditure, Public expenditure reform based budget, zero budget, the review of the tax reforms in India, tax reforms done at the State, VAT, increase in the public debt , Problem related to growing debts of states, Revenue deficit- Concept and Controlling measures , Undertaking of the Central and the State and the Reserve Bank, Revenue reforms in India, The Review on the Central and the State level.